

IZEN SINTAGMA

1. Alderdi fonologiko eta ortografikoa

2. Deklinabidea eta galdetzaileak

- Inesiboa, NORENGAN (*gizonarengan, haurretan, haurrengan...*)
- Ablatiboa, NORENGANDIK (*gizonarengandik, haurrengandik...*)
- Motibatiboa, NORENGATIK, ZERGATIK (*bost etxerengatik, gizonarengatik, haurrengatik...*)
- Prolatiboa, -TZAT (*atezaintzat, tontotzat...*)
- Birdeklinabidea
  - NORAÑO (*norako eskailera da hori? Mendirako botak...*),
  - NORANZKO (*noranzko bidea, Ebroranzko urak...*)
- Plural hurbila –ok (*Zu eta biok, gizonoi, emakumeok...*)
- Zenbat deklinatua zenbat, zenbatek, zenbati, zenbat ordutan, zenbana (*zenbat ikaslek / zenbatek gainditu dute...*)
- NONGO/NOREN bereizi (*elizako isiltasuna / elizaren isiltasuna*)

3. Izenordainak

- Izenordain zehaztugabeak: *zer edo zer, norbera, nor bere, nor edo nor,*

4. Determinatzaileak: erakusleak eta zenbatzaileak

- Erakusle indartuak: (*hauxe, honexek, horrexek, horixe, hauexek, horiexek, huraxe.../"ber", bera, bere-ren erabilera, berauek, beroriek...*)
- Zenbatzaile zehaztugabeak: **dezente, samar, anitz, arras.**

5. Adjektiboak eta adberbioak

- Gradu-markak: *larregi, areago...*)
- Graduatazileak: *nahiko, oso, erabat, biziki, gogotik, zeharo,*
- Leku aditzondoak indartuak: **hementxe, hortxe, hantxe, bertan (hementxe bertan, bihar bertan).**
- Modu aditzondoak: **ederki, ederto,**
- Iritzi aditzondoak: **antza (denez), nonbait, dirudienez.**

6. Postposizioak

- **Noren** eskatzen dutenak **esku, (noren kontu..)**
- Aditzaren ondoko partikulak: **gutxienez, beharrea.**

7. Hitz sortzaileak

- atzizkiak
  - -erraz (konponerraz...)
  - -ezin (konponezin...)
  - -gaitz (neurgaitz...)
  - -keta (atxiloketa...)
  - -koi (neurekoi...)
  - -kor (sarkor...)
  - -kote (lodikote...)
  - -kuntza (ebakuntza...)
  - -te (elurte...)
- Hitz elkartuak:
  - Errepikapena (*gorri-gorria, ikusi-makusi, zaldiko-maldiko...*)
  - Izena + izena (*kirol-denda, mari-mutila ...*)

ADITZA

1. Aditzaren ezaugarriak
  - Aditz jokatuak eta ez jokatuak (*zuk egin duzu, zuk egin da...*)
  - Hika eta zuka bereizi
2. Indikatiboko orainaldia
  - NOR: trinkoak: etzan (datza)
  - NOR-NORK trinkoak: irau (dirau, diraute) , erabili (darabilte, darabil...)
  - NOR-NORI trinkoak egon (dagokio...), jario (dariola)
  - ZER-NORI-NORK trinkoak: iritzi (deritzozu...)
3. Indikatiboko lehenaldia
  - NOR-NORK ukan (*ninduzun, gintuzten...*, pertsona guztiak) trinkoak, ekarri, eraman, erran (zioen...), pluragileak (neramatzan, zekartzaten...)
4. Baldintzazko adizkiak
  - NOR iragana: izan (joan balitz, joango zen...) eta trinkoak: egon (balego, legoke...)
  - NOR-NORK alegiazkoa ukan (bagintuzu, zintuzkegu...) iragana: ukan (izan balu, izango zuen...)
  - NOR-NORI lehen aldia (gustatu izan balitzait, gustatuko zitzaidan...)
  - ZER-NORI-NORK lehen aldia (izan balit, izango nion...)
5. Agintera
  - NOR: trinkoak: ibili (*zabiltza...*)
  - NOR-NORK: ukan, (nazazue, gaitzazue...) eta trinkoak ahoz: egizu, jakizu,
  - NOR-NORI-NORK ukan (iezaiozu, iezaizkidazu...) eta trinkoak ahoz: egiozu, eutsiozu, emadazu...
  - 3. eta 1. pertsonako aginkera: dadila, gaitezen, dezala, dezagun, eta trinkoak: dagoela, doala,
6. Ahalezko adizkiak
  - NOR: izan lehen eta alegiazkoa (nintekeen, ninteke...)
  - NOR-NORK ukan lehen eta alegiazkoa (, *zezakeen, lezake (hirugarren pertsona bakarrik)*)
  - ZER-NORI-NORK orain, (diezaioket...)
  - Ahala eta ezina aditz-izenez egina: -t(z)erik/-t(z)ea izan/ukan/egon
7. Subjuntiboa
  - NOR orainaldia izan: (nadin...)
  - NOR-NORK orainaldia ukan (dezadan,
  - NOR-NORI-NORK orainaldia (diezaioeten...)
8. Aditz-lokuzioak
9. Aspektua
10. Aditz-izena
  - -tzetik, (egitetik libratu gara...)
11. Bestelako aditzak:
  - Aditz multzoko partikula modalak: omen (herri hartan gizon petrala bizi omen zen) eta ote (nor ote da ordu hauetan?)

SINTAXIA

1. Joskera

- Perpaus bakunaren ordena:
  - Galdegaia erakuslea denean (horixe esan zuen...)
  - Galdegaia adberbioa denean (hementxe zeuden poltsak)
  - Galdegaia izenordaina denean (neroni joango naiz...)

2. Perpaus elkartua eta juntagailuak

- Emendiozkoak:
  - Eta juntagailua eta deklinabidea (Mikel eta Anek egin dute / Mikelek eta Anek egin dute, haur eta nerabeen artean / haurren eta nerabeen artean...),
  - ez ezik (Kafea ez ezik tostadak ere hartuko ditut...)
- Hautakariak:
  - zein, nahiz, (hizkuntza bat nahiz bestea, atorra hori zein bestea...)

3. Lokailuak

- Aurkaritzakoak:
  - alabaina (ez da oso hizlari ona, alabaina, ez da isiltzen),
  - Izan ezik (zu izan ezik, beste guztiak joan dira)
  - hala eta guztiz ere, (polita da, hala eta guztiz ere, ez zait gustatzen...)
  - edozein modutan (Gizon hura, edozein modutan ere, harekin ezkontzeko prest zegoen);
- Testu antolatzaileak:
  - lehenengo eta behin, hasteko
  - azkenik, bukatzeko,

4. Menderakuntza

- Adierazpen perpausak (konpletiboak):
  - -(e)nik eta -(e)la bereizi (ez nekien ezkondua zinela / ez dut uste ezkondua dela)
- Galde perpausak (zehar galdera):
  - ote (ez dakigu zer egin ote duten)
- Subjuntiboko perpausak (desideratiboak):
  - nahia -eN, (nahi, nahiago, opa izan); (Osasunak irabaztea nahi dugu / guk irabazi nahi dugu)
- Perpaus osagarri izenlagunak:
  - -eN, (badira oraindik gizakia Jaungoikoak egin zuen ustea duten asko)
  - -eLAKOAN, -elako ustean.(kanpoan zinelakoan nengoen, hirian hobeki bizi daitekeelako ustea oso zabaldua dago)
- Harridura perpausak:
  - gaitzerdi (txapa istripua izan da besterik ez. Gaitzerdi!)
  - ez ...-(e)nean (ene, errekaraino erori ez denean!)
  - ..., ...-(e)nez (ongi ari gara, ari garenez!, ikusi dugu, ikusi dugunez!)
- Ondorio perpausak:
  - hain...non...bait / -eN, (hain zen toki ederra eta lasaia non paradisuan ginela uste baikenuen)
- Modua eta neurria adierazteko perpausak:
  - (e)nez, (zuk esan duzunez egingo dugu)
  - -(e)n aldetik, (irakaslea zaren aldetik esan dezakezu)
  - -(e)n antzera, (zuk egin duzun antzera)
- Helburuzkoak:
  - -t(z)earren (haren maitasuna izatearren prest zegoen...)
- Kausazkoak:
  - -t(z)eagatik, (hitz egiteagatik zigortu dute)
  - -(e)la medio, (zure lagunengatik zirela medio lortu zuen beka hori)
  - -(e)nez gero, (garesti samar daudenez gero, gutxi saltzen dira)
  - -(e)la...-(e)la (dela lana, dela haurrak, beti berdin, ezin lasai bizi)
- Kontzesiboak:
  - -agatik , (esanagatik ez zuen kasurik egin)

- -ta ere, --(r)ik ere (edozein trapu jantzita ere dotore dago)